

O'zbek xalq dostonlari

“SHARQ” NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK
KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2006

Aytuvchi: **Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li**

Nashrga tayyorlovchilar:

To'ra Mirzayev va Zubayda Husainova

T a h r i r h a y ' a t i:

Omonulla Yunusov (hay'at raisi), Ahror Ahmedov (hay'at raisi o'rinbosari), Mamatqul Jo'rayev, Erkin Malikov (hay'at kotibi), To'ra Mirzayev, Abiir Musoqulov, Muhammadali Qo'shmoqov, Shomirza Turdimov, Ibodulla Shoymardonov

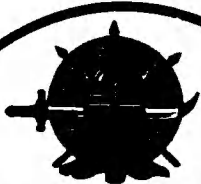
R a s s o m:

Temur Sa'dullayev

Go'ro'g'li: O'zbek xalq dostonlari / Aytuvchi Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li; Tahrir hay'ati: O. Yunusov, A. Ahmedov, M. Jo'rayev va boshq./ Rassom T. Sa'dulla. — T.: Sharq, 2006. — 448 b.

“Go'ro'g'li” turkumi dostonlari yuzga yaqin xilma-xil mazmundagi asarlarni o'zida birlashtirgan ulkan silsiladir. Xalq baxshilari bu turkumga kiruvchi dostonlarni sevib kuylab kelganlar. Ushbu jildga Rahmatulla shoir Yusuf o'g'lidan yozib olingan 27 doston kiritildi. Ularda afsonaviy xalq qahramonining tug'ilishi, uning bahodirona yoshligi, jasoratlarga to'la hayoti, ozodlik o'lkasi — Chambil shahrining bunyod etilishi, asrandi farzandlar — Hasanxon va Avazxonlarning Chambilga keltirilishi, ularning bahodirliklari turli-tuman sarguzashtli voqealar girdobida tasvirlanadi. Dostonlar qahramon va sevimli yor sadoqati, ota-ona va farzand burchi, birodarlik va do'stlik, ona yurtga muhabbat masalalaridan bahs etadi. Har bir doston badiiy mukammalligi va jozibadorligi bilan kitobxonni o'ziga jalb eta oladi.

BBK 82.3(5U)

SUMBULSOCH BEKA

Avazxon Nuralini Xunxordan Chambilga olib kelgandan keyin Nurali ko‘p vaqtlargacha: “Xunxorda biror ish qilib, er atanib kelmadim”, — deb xafa bo‘lib yurdi. Shu orada ikki-uch yil o‘tdi, endi Nurali rosa er yetdi... Kunlardan bir kuni Avazxon Nurali o‘g‘liga qarab: “Sen nima o‘y o‘ylab yuribsan”, — deb so‘rab, bir so‘z deb turgan ekan:

Davlatim bor, qizil, yashil o‘rayman,
Yolg‘izimsan, gul tarzingga qarayman,
Mehribonlik bilan sendan so‘rayman,
Qo‘zichoq, qo‘ehqorim, senga ne bo‘ldi?

Olmarang yuzlaring sarg‘ayib so‘lmish,
Bilmadim, ko‘nglingni bir pari olmish,
Bolam, ko‘nglingga nima o‘y kelmish,
Novda bir chinorim, senga ne bo‘ldi?

Bir o‘y bilan qora ko‘zing suzibsan,
Qatra yoshing munchoq-munchoq tizibsan,

Ana shunda Nurali Avazxondan bu so‘zni eshitib, javobiga bir so‘z deb turgan ekan:

Badbaxt tog‘da shikor qilib kelganda,
Dushmanlar zarbidan so‘lish bo‘lganda,
Tilla dorga osar chog‘i o‘zimni,
Siz borib ayirib olib kelganda.

Sho‘nda men ko‘nglima armon qilgandim,
Juda ham o‘ylanib xafa bo‘lgandim,
Chambil xalqi nomard, nochor deydi, deb
O‘z ko‘nglima shunday bir o‘y olgandim.

Qayta boshdan bir ish qilib kelsam, deb,
Chambilbel xalqini qoyil qilsam, deb,

Beting go‘shiti qochib, bolam, ozibsan,
Jonim, jig‘adorim, senga ne bo‘ldi?

Ko‘nglingni cho‘ktirib takka tushirma,
Bekoranki qayg‘u-g‘aming oshirma,
Aytgin, mendan har na siring yashirma,
Chambilga sardorim, senga ne bo‘ldi?

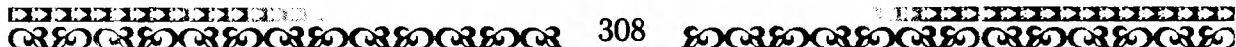
Kundan kunga ketmish, bolam, darmoning,
Yo biron kasal bo‘p, og‘riymi joning,
Qani, ayt-chi ko‘ngildagi armoning,
Avazdan yashirmay sir-u nihoning,
So‘ylagin, shunqorim, senga ne bo‘ldi?

Yo bosh berib, yo bosh olib, otajon,
Nasib bo‘lsa biror o‘lja olsam, deb.

O‘yim shuldir, sizga aytsam, otajon,
Shuytib armonim bor ichda yuz alvon,
G‘irotni o‘ynatib, etmadim javlon,
Berarmi yo bermasmi deb otini
Yurt egasi, bobom Go‘ro‘g‘li polvon.

Shuytib g‘amgin bo‘lgan o‘g‘ling Nurali,
Xafalikka tushib aning-chun holi,
Chambil yigitlari — botir barisi,
Qanday uyat bo‘lsa, o‘g‘loning holi.

Ana shunda Avazxon Nurali o‘g‘lidan bu so‘zni eshitib: “Ey, o‘g‘lim, ko‘rar ko‘zim, so‘ylar so‘zim, baxtim, davlatim, belimda quvvatim! Hali sho‘ytib, Xunxordan sho‘ndagi quruq qaytganingga xafa bo‘lib, Go‘ro‘g‘lidan tortinib, G‘irotni so‘ray olmay yuribsanmi? Sho‘nda menga aytganingda, G‘irotni o‘zingga berib, Shodmon tog‘ang bilan birga Chambilga piyoda qaytar edim. Hay, attang, bilmabman-da! Go‘ro‘g‘li bobong ham otidan o‘lsa ayrilmaydi, ot degan yerda boshqa narsaga sira qayrilmaydi. Endi qanday bo‘lsa, sening uchun Go‘ro‘g‘lidan G‘irotni bir so‘ray”, — deb Go‘ro‘g‘lining qoshiga ketdi. Borib o‘tirgandan keyin Go‘ro‘g‘libek Avazxonga qarab, bir so‘z deb turgan ekan:

Yo'lingda ko'p parizodlar shaylansin,
Dushmanlarning qo'li doim boylansin,
Bir ishman qoshima kelgan o'xshaysan,
Ayt, o'g'lim, boshingdan otang aylansin.

Tarzingga qarasam, misli lolasan,
Qasd qilgan g'animdan o'ching olasan,
Bir hojatman kelgan o'xshaysan o'zing,
Aytgil, nima so'rab bunda kelasan?

Yo biror safarga tolib bo'ldingmi,
Aning uchun o'tim so'rab keldingmi,

Avazxon Go'ro'g'li otasiga qarab, G'irotni so'rab, bir so'z deb turgan ekan:

Bahorda ochilgan gulday tarzim bor,
Dushmanni urarga po'lat gurzim bor,
Nuraliga G'irotingni bersang, deb,
Ota, senga shuning uchun arzim bor.

Nurali ajab bir xafa bo'libdi,
Xunxordan beo'lja kelganman debdi,

Shunda Go'ro'g'libek: "Ey, Avaz o'g'lim, Nurali o'zi qanday tortinchoq. Axir, so'rasa, nega o'timni bermayin. Bor, Nuraliga ayt, o'zi kelsin, G'irotni minsin, xohlagan yog'iga borsin", — dedi. Avazxon uyiga qaytib kelib, Oygulqizga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Boradi safarga o'g'lim Nurali,
Xanjarim, sovutni anga beraman,
Yarashiqqa qizil, yashil kiydirib,
Qani, avval dol bo'yini ko'raman.

Dushmanlarning siynasini kuydirgin,
Bolangga yarashiq kiyim kuydirgin,
Chambil xalqi tomoshaga chiqadi,
Shunda el-u xalqning ko'zin to'ydirgin.

Oyqiz, hayal etmay bo'g'chani ochgin,
Bolangning boshidan tillalar sochgin,
Boradi safarga o'g'ling Nurali,

Oygulqiz bu xabarni eshitib, bo'g'chani ochib, har turli qimmatbaho kiyimlar chiqarib, Nuraliga kiygizayotir:

Ko'hna libosini olib jiydirdi,
Ustiga zarhalli kiyim kiydirdi,
O'g'limning savlati, aftiga qarab,
Jon enasi Gulqiz ko'zin to'ydirdi.

Yarashiqqa qizil, yashil o'radi,
Undan kay Nurali oyna ko'radi,

Ayt qani-chi, bilay, o'g'lim, o'yingni,
Yo biror kishiman janjal qildingmi?!

Aytgil, bolam, har na bo'lsa hojating,
Ot so'rasang, G'irotimni berayin,
Ilohim, ziyoda bo'lsin davlating,
Sen boringda davri-davron surayin.

Chambiling egasi menday vallamat,
Boshimda turibdi baxt bilan davlat,
Go'ro'g'libek sulton bo'lib turganda,
Indamay, tortinib turmoq na hojat?

Shunga G'irotingni bersang, otajon,
U safar bormoqqa talab qilibdi.

O'zi kelib so'ragali uyalar,
Xafalikdan yuzda yoshi bo'yalar,
Ota, shunga G'irotingni berasan,
Yana Xunxor elga boribon kelar.

Ustidagi kiygan libosin chechgin,
O'rniga zarhaldan kiyimlar bichgin.

Yorqining tozadan kiyib shaylansin,
Ko'rib dushman, ko'ngli g'amman boylansin,
Cho'lda, yo'lda ko'rsa birov bo'yini,
Qanday to'ra bolasi deb o'ylansin.

Yorqinim bir g'ayri elga boradi,
Necha bandir, bellar bilan yuradi,
O'g'lingga tozadan kiyim kiygizgin,
Nuralini do'st-u dushman ko'radi.

Zarrin libos yarashibmi bo'yima,
Debon anda enasidan so'radi.

So'ngra belga tilla kamar boyladi,
Kamarga kumush qin osib tayladi,
Olmos damli isfihonni olibon,
Kumush qinning orasiga joyladi.

Eyniga qayrilma o'q-yoyni toqdi,
Anjomga to'ldirdi so'li ham soqdi,
Undan keyin oy misoli Nurali

Tikilib-tikilib o'ziga boqdi,
Shunda Avaz Nuralini iyartib,
Go'ro'g'li saroyi tarafga chiqdi.

Ana endi Avazxon Nuralini iyartib, Go'ro'g'lining oldiga kirib bordi. Shunda Go'ro'g'li:
— Safarga qirq yigit bilan birga borasanmi yo o'zing yolg'iz borasanmi? — deb Nuraliga bir so'z aytib turgan ekan:

Nuralijon, so'zlarima quloq sol,
So'zimning mazasin yaxshi bilib ol,
Qirq yigitman yuborayin o'zingni,
Bir o'zing bormog'ing, yorqinim, mahol.

Necha bandirgohli xatar bellar bor,
Angnib yotgan yo'lda dev-u g'ullar bor,
Qirq yigit qo'shilib borsin, yorqinim,

Anda bizman dushman bo'lgan ellar bor.

Yolg'iz o'zing alar bandi qiladi,
Xanjar urib, bolam, bag'ring tiladi,
Qirq yigitim birga borsin, jon qo'zim,
Yolg'izlikdan hamroh yaxshi bo'ladi,
Yo'q agar ko'nglingga u so'z yoqmasa,
Bilmayman ahvolding qanday bo'ladi?

Go'ro'g'lining bu aytgan so'zi Avazxonga qattiq malol kelib: “Ey, Go'ro'g'li mening bolamni bir kas, kuchsiz, deb o'yladi-da, ko'ziga ilmadi-da!” — deb tik bo'lib o'tirib, Go'ro'g'liga qarab mo'ylabini burab, bir so'z deb turgan ekan:

O'lmasam, dunyoda davron surayin,
Baxtim bo'lsa, o'ynab-kulib yurayin,
Nuraliga aytgan savolingizning
Javobini, ota, o'zim berayin.

Bu ko'hna jahondan nechalar o'tdi,
Endi navbat, ota, bizlarga yetdi,
Nuraliga sizning aytgan gapingiz
Juda malol kelib, ko'nglinga botdi.

Ota, yo o'g'limni kalaka qilding,
Nuralini kuchsiz o'g'lon deb bilding,
Taroziga tortibmiding, otajon,
Bo'lmasa, qanday qip chog'ini olding.

Bildim endi sening iching qoradi(r),
Bir o'yni ko'ngiling o'ylab turadi,
Bermayoq qo'y G'irko'kdayin otingni,
O'g'lim piyoda ham safar qiladi,
Yakka-yolg'iz dushmanlarning yurtini,
Qirq yigitsiz tomosha qip keladi.

Go'ro'g'li Avaz ulining, jon-u dilining bu javobini eshitib: “Ey, Avazxon, agar mening Nuraliga yolg'iz borma deganim senga qattiq tekkan bo'lsa, mayli, Nuralining o'zi bora qolsin. So'ng mabodo Nurali biror yerda qo'lli bo'lib qolsa, he otam qirq yigitini qo'yib yubormab edi, deb o'pkalamaysan. Bor endi, G'irotni o'zing Nuralijonga egarlab ber”, — deb Avazxonga qarab, bir so'z aytib turgan ekan:

Qomatingdan, Avaz o'g'lim,
Egarlab op kel G'irotni,
Orqasini silab-siypab,
Abzallab op kel G'irotni.

Zilchalar solib kimxobdan,
Chiqar tulporim tabladan,
Minsin Nurali supadan,
Yetaklab op kel G'irotni.

Turli na'maga o'ynatib,
Abzalin tortib o'xshatib,

Yuganidan mahkam tutib,
Yetaklab op kel G'irotni.

Ko'nglingni tindirayin,
Otga mehrim qondirayin,
Yorqinim Nuralijonni
Men ko'tarib mindirayin,
Bunda op kel G'irotni.

Avaz Go'ro'g'lining so'zin eshitdi,
Darrov tablaxona yo'lini tutdi,
Happay tashlab, qichab yurib Avazxon,
G'irko'k ot boylovli tablaga yetdi.

Mayin shibirtkiman ustin shipirdi,
G'irko'k ot Avazning bu ishin ko'rdi,
Avazday o'g'longa belini tutib,
Boshini yerga sop, xam bo'lib turdi.

Otga abzal soldi Avazday o'g'lon,
Tabladan yetaklab chiqdi shul zamon,
G'irko'k ot juft tashlab, mayinlik bilan
Yo'llardan keladi o'ynab yuz alvon.

Ana endi Avazxon G'irotni yetaklab, shosupaning oldiga olib keldi... Go'ro'g'li Nuralini ko'tarib, G'irotning beliga mindirib qo'yib: "Yorqinim, jo'lda-juzda o'zingga hushyor bo'l", — deb Nuraliga nashat qilib, bir so'z aytib turgan ekan:

Bog' guliday ochilgaysan, kulgaysan,
Ilohim omon-u eson kelgaysan,
Jo'lda-juzda ko'pdir otang dushmani,
Yorqinim, o'zingga hushyor bo'lgaysan.

Ko'ring endi Nuraliday yigitdi,
Xayrlashib ota qo'lidan tutdi,
G'irko'k otning ustiga xo'b yarashgan
Nuralining jononday sarv-qomati.

Oldingdan bir kishi chiqsa, jon qo'zim,
Adab bilan anga salom qilgaysan,
Agar bir g'aribga ro'para bo'lsang,
Holin so'rab aning ko'nglin olgaysan,
Oq fotiha, omin, ollohu akbar,
Ilohim har joyda omon bo'lgaysan.

Go'ro'g'lidan javob olib Nurali
G'irko'k otni minib yo'l yurib ketdi,
Chambil xalqin tomoshaga chiqarib,
Ko'chadan G'irotni o'ynatib o'tdi,

Senga qasd qilganning kesilsin boshi,
Zaharga aylansin og'zida oshi,
Ilon ko'rsang, boshin kesgin, Nurali,
Gul kabi tanangga yetmasdan nishi.

Jonivor ot mayin-mayin yo'rg'alab,
Chambil darvozasin oldiga yetdi,
Go'ro'g'lining javob xatin ko'rsatib,
Qo'rboshi oldidan o'tibon ketdi,
Achchiq-achchiq otga qamchilar chatdi,
Poyonsiz cho'liston yo'lini tutdi.

Ana endi Go'ro'g'li ichida: "Hay attang, Avazning so'zini qiyolmay, Nuralini yolg'iz yubordim. Orqasidan qirg yigitni yuborgan bilan bularning oti tulporga yetolmaydi. Endi nima bo'lsa, bo'ldi. Qani, Nurali qayoqqa qarab ketar ekan", — deb durbin olib tiklab turdi. Qarasa, G'irotni shamolday bo'lib, qiblagga tomon rav bo'lib ketib borayotir. Go'ro'g'li: "Bu yo Xunxorga va yo Iram boqqa boradi", — deb taxminlab qo'ydi. Nurali bo'lsa Asqar tog'ini, undan keyin Badbaxt tog'ini ko'zlab borayotir. Ana bu shoirning so'zi ekan:

Himmat qurin tolmas belga boyladi,
G'irotning chotiga qamchi tayladi,
Chambilbeldan chiqib endi Nurali,
Bir uzoq safarga talab ayladi.

Shamol misol uchib G'irko'kday tulpor,
Necha bir bellardan o'tib boradi.

Chuv, debon G'irko'kni hadeb qistadi,
Badbaxt toqqa yetmoqlikni istadi,
Jonivor tulpor ham qulochin yozib,
Bandirgoh, bellardan oshib uchadi.

Nurali g'ayrati o'tday tutashdi,
Uchi, quyrug'i yo'q yo'llarga tushdi,
To'xtamasdan qichab shunda Nurali,
Endi Asqar tog'ning belidan oshdi.

Nurali bedovni shuytib suradi,
Ayamay chatiga qamchi uradi,
G'irotni ham hapirak otib, yoronlar,
Necha qiru soydan o'tib boradi.

G'irotning chetiga qamchini chatdi,
Jonivor ham endi hapirak otdi,
Kecha yotib, kunduz yurib Nurali,
Badbaxtga yetay deb qildi g'ayratdi.

Jonivor jonini sotib boradi,
Jimpiyib, hapirak otib boradi,

Jonivorning yol-quyrug'i yonadi,
Kecha bo'lsa, damin olib tinadi,
Kecha yotib, kunduzlari Nurali
Badbaxtning tog'iga qarab jo'nadi.

Jonivor G'irko'k ot jonini sotdi,
Necha cho'l-u dashtni bosibon o'tdi,
O'n besh kecha, o'n besh kunduz o'tgan so'ng,
Ko'ringan Badbaxtning tog'iga yetdi.

Nurali boqmayin chap-u rostiga,
O'tkir isfihonni olib dastiga,
Endi gartakkina orom olay, deb
Borib tushdi bir daraxtning ostiga.

Ana endi Nurali G'irotdan tushib, bir daraxtning tagiga borib, dam olib o'tiribdi. Bir pilla birovning dod, deb yig'layotganining tovushi keldi. Nurali: "Bu kim ekan?" — deb u yoq, bu yoqqa qarasa, bir kamarning ichida bitta cho'pon yerdan chuqanoq qazib, shu chuqanoqqa kallasini suqib yig'lab yotir. Nurali cho'pon bobosining qoshiga borib, hol-u ahvolini so'rab, bir so'z deb turgan ekan:

Bobo, aytgin menga ochib tilingdi,
Nega g'amman berkitibsan qo'lingdi,
Boshingni chuqurga solib yotibsan,
Hech bilmayin o'nging bilan so'lingdi.

Otdan tushdim so'rayin deb holingni,
Vahm aylabon keldim sening qoshingga.

Etaging ho'l bo'lmish oqqan yoshingga,
Ne ish tushdi, bobo, so'yla, boshingga,

So'ylagin, bobojon, menga so'ylagin,
Hol-u ahvolingni bayon aylagin,
Tura kel chuqurdan boshing ko'tarib,
Bu befoyda g'aming endi taylagin.

Shunda cho'pon bobosi chuqurdan boshini chiqarib: "Men Sumbulsoch bekaning dastidan bor davlatimdan ayrilib, podachilik qilib, kuyganimdan boshimni chuqurga tiqib, yig'lab yotibman", — deb Nuraliga qarab, Sumbulsoch bekadan shikoyat qilib, bir so'z deb turgan ekan:

Ahvolimni so'rab kelgan, o'g'lonim,
Sarguzashtim eshit, bayon aylasam,
Oh, Sumbulsoch bekasining dastidan,
Senga ahvolimni doston aylasam.

U belbog'ning atrofida xati bor,
O'rtasida suratiman oti bor,
Darvozadan bo'lak yoqdan kelganga
Tegaman degan uning bir sharti bor.

Sumbulsochni sizga bayon aylasam,
Turar mazgilini ayon aylasam,
Arzirim shahrining shohining qizi,
Kiygan ko'ylagidir uning qirmizi,
Bir tog' kamarida turadi o'zi,
Turar joyin sizga nishon aylasam.

Ey, o'g'lim, men ham bir boybachcha edim,
Ming tillaga undan choy icha edim,
Oxir shuytib davlatimdan ayrildim,
Kunimni ko'rolmay podachi bo'ldim.
O'ynab-o'sgan ovulimda turolmay,
Faqirlikdan Badbaxt tog'iga keldim.

Tog'ning kamarida mazgil, joyi bor,
Men bilmadim uning nima o'yi bor,
Ming tillani olib, borgan kishiga,
Beradigan bir piyola choyi bor.

Shungacha vaqtim choq o'tar edi,
Sumbulsochdan olgan belbog' bor edi,
Suratiga qarab-qarab qo'yganda,
Hamma g'amim tarqalib ketar edi.

O'zining yuzlari oying misoli,
Chap yuzida bordir yarashgan xoli,
Yana qaytib ming tillani berganga
Berilar suratli belbog'-ro'moli.

Bugun shu belbog'im qo'limdan ketdi,
Belbog'im cho'ponlar qo'liga o'tdi,
Zo'rlik qilib mendan tortib op ketdi,
Shundan beri yuragimni g'am tutdi.

Nurali cho'pon bobosidan bu gapni eshitib: "Qani u cho'ponlar? Sening belbog'ingni olib beray", — deb cho'pon bobosiga qarab, bir so'z aytib turgan ekan:

Bobo, sizga men bir yaxshilik qilay,
Cho'ponlar qayoqda, ko'rsating, bilay,
Sizning u suyuqli belbog'ingizni
Alardan boribon tortib op kelay.

Hech kimsa so'rmabdi, bobo, holingni,
Tortib opti qo'ldan u ro'molingni,
Endi men holingga, bobo, rahm etay,
Ayt, cho'ponlar qayda, quvalab yetay,
Qayda bo'lsa, borib alarni tutay,
Suratli belbog'ing op berib ketay.

Ana shunda cho'pon bobosi: "Hov, ana, soyda", — deb cho'ponlar yurgan tarafni ko'rsatdi. Nurali G'irotning jilovini burib, chotiga qamchini urib, cho'ponlar qo'y boqib yurgan soyga qarab ketdi, cho'ponlar yurgan yerga yetdi. "Ha, bolalar, nima uchun bironing belbog'ini zo'rlik qip olasizlar? Beringlar, bo'lmasa, baringni haydab ketaman", — deb edi, cho'ponlar qo'rqib: "He, hazillashib olib edik", — deb belbog'ni Nuraliga berdilar. Nurali belbog'ni shunday yozib qarasa, o'rtasida Sumbulsoch bekaning surati bor, chir aylanasiga yozib qo'ygan xati bor. Xatda: "Kimki meni olmoqchi bo'lsa, darvozadan bo'lak yoqdan kelsa; ikkilamchi, maydonda urush qilib meni boylasa, shunga tegaman", — degan. Nurali bunday suratni ko'rib, ming jon-u dil bilan ishqivoz bo'ldi. Bobosining qoshiga borib, belbog'ni berib, Arzirumning yo'lini ko'rsat, deb bir so'z aytib turgan ekan:

Ko'rdim, bobo, suvrat-u jamolini,
Oy yuziga bitgan qora xolini,
Endi borib ko'rgim keldi o'zini,
Bobo, ko'rsat Arzirumning yo'lini.

Bobo, ko'rsating to'g'ridan
Arzirumning yo'llarini,
Ko'rayin men bundan borib
Sumbulsochning ellarini.

Arzirumi qayda bo'lsa borayin,
Sumbulsochni borib o'zin ko'rayin,
Qo'lidan ichgali bir ayoq choyni,
Men ham borib ming tillani berayin.

Mingan tulpor otim surib,
Baland-u pastiga borib,
Arzirum ellarin ko'rib,
Oshib o'tsam bellarini.

Ko'k otimni jo'lda-juzda yelayin,
Baxtim bo'lsa, borib oni olayin,
Arzirumning yo'lin ko'rsat, bobojon,
U qizdan bir belbog' olib kelayin.

Borib ko'rsam jamolini,
So'rasam aning holini,
Suvrati bor ro'molini
Olay berib pullarini.
Arzirum eliga borib,
Ko'ray qiz-u ullarini.

Ana shunda cho'pon bobosi Nuraliga qarab, Arzirumning yo'lini ko'rsatib, bir so'z deb turgan ekan:

Bolam, Arzirumga bormoq istasang,
Sumbulsoch bekan ko'rmoq istasang,
Tog' ustiman tikka yursang yetasan,
O'n besh kunduz oting haydab qistasang.

Tekislikning yo'li juda uzoqdir,
Bu yoqda borgani aslo yo'l yo'qdir.
Bolam, endi tog' ustidan borasan,
Tikka qiblaga qarab yurasan,
Tog'dan nari betga ohsang, chirog'im,
Arzirumning qorasini ko'rasan.

Ana shunda Nurali G'irotni burib: "Arzirum eli qaydasan?" — deb jo'nab ketdi.

Nurali norday bo'p qildi g'ayratdi,
G'irotga ayamay qamchini chatdi,
Jonivor ham endi jonini sotdi,
Jimpiyib yo'rtdi-da, hapirak otdi.
Qistov bilan otin haydab Nurali,
Badbaxt tog'ning endi beliga yetdi.

Uzoq ekan Arzirumning orasi,
Hali sira ko'rinmaydi qorasi,
Nurali g'ayrat qip otin haydadi,
Gumbirlar zarbiga tog'ning darasi.

Nurali otini qistadi endi,
Badbaxt tog'ning narisi qarab endi,

Shunda bir qir tepasida yaltirab,
Tilladan qurilgan rabot ko'rindi.

Otning jilovini silkib qistadi,

Ana shunda Nurali rabotning u yog'i, bu yog'ini aylanib ko'rди, rabotning og'zini hech topmay hayron bo'ldi. Rabotning ichiga quloq solsa, to'q-to'q, deb tesha yo'nganning ovozi chiqadi. Nurali rabotning devoridan oshib, ichiga qaray, deb choqlab ko'rди: devorning balandligi shuncha ediki, tepasiga qaragan kishining telpagi yerga tushib ketadi. Shunda Nurali G'irotiga qarab, shu qo'rg'ondan irg'ib o'ta olasanmi, deb so'rab, bir so'z aytib turgan ekan:

Ostimda o'ynagan, tulpor G'irotim,
Bugun chiqar ko'ngildagi hojatim,
Shu rabot ichiga sakirab o'tgin,
Oyog'ing juft tashlab, o'zingni otgin,
Bir irg'ibon bu rabotga, jonivor,
O'rtaligidagi maydonga yetgin.

Ana shunda bezabon G'irko'k jonivor tilga kelib, Nuraliga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Bedoving oshmoqqa yetadi holi,
O'zing mahkam tutib turgin, Nurali,
Bir cho'pchib sakirab, rabotga kirib,
Bir fasl ichida orom olali.

Bir qamchini ursang, irg'ib o'tarman,
Bu rabotning o'rtasiga yetarman,
O'zing mahkam qilib turgin, Nurali,
Devorga o'zimni cho'pchib otarman.

Ana endi Nurali ham o'zini jimqirib, otning ustiga mahkam qilib, G'irotni rabotga to'g'rilab, ko'zini yumib, otga bir qamchi urib, edi, G'irotni ham irg'ib, devordan oshib, rabotning o'rtasiga tushib turди. Nurali ko'zini ochib qarasa, tilla rabotning o'rtasida turibdi. U rabot Devsafidning makoni edi, o'zi Sumbulsoch bekaga oshiq edi, Sumbulsochning darvozasidan bo'lak yoqdan oshib uchib borish uchun yog'ochdan Palang ot yo'nib yotib edi. Ana endi Devsafid Nuralini, Nurali Devsafidni ko'rib qoldilar. Shunda Devsafid Nuraliga qarab, kelishini so'rab, bir so'z deb turgan ekan:

Tarzingga qaragam, nodon bolasan,
Bilaman sen Chambilbeldan kelasan,
Osongina qo'lga tushding, enag'ar,
Avaz enag'arning o'g'li bo'lasan.

Bu joylarda qushning kuyar qanoti,
Odam o'g'li kelsa topmas najoti,

Ana shunda Nurali achchiqlanib, Devsafidga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Men biluvda ololmagan tishing bor,
Yo'qsa, mening bilan nima ishing bor,
Achchig'im keltirma, ayo, zanig'ar,
Kesmaklikda chapchaday bir boshing bor.

U rabotga yetmoqlikni istadi,
G'irotni haydabon qildi g'ayratdi,
Alqissa ul rabot oldiga yetdi.

O'tasanmi, o'tmaysanmi, tulporim,
Chambildan op kelgan yo'ldoshim-yorim,
Shunga tilga kelib bergin javobni,
Rabotga kirmasam yo'qdir qarorim.

Oqrabotga oshgan G'irotni bo'laman,
Gurgoniga tushgan G'irotni bo'laman,
Bu devori nima ekan, Nurali,
Ko'hi Qofni teshgan G'irotni bo'laman.

Go'ro'g'li har joyga minib borganda,
Mushkullarni yechgan G'irotni bo'laman,
Yoshligimda chiltonlarning qo'lga
Bir qancha vaqt tushgan G'irotni bo'laman.

Mingan oting Go'ro'g'lining G'irotni,
Otingman Nurali endi o'lasan.

Men biluvda Sumbulsochga borasan,
Bu joylarda tomosha qip yurasan,
Bir choyi-chun bu otingni berasan,
Enag'ar, sandirab nima qilasan?!

Olarib-olarib menga qaraysan,
Buncha achchiq bilan oyoq tiraysan,
Chambildan kelganim qaydan bilasan,
Yurishim ezgilab buncha so'raysan.

Qanday bilding G'irko'kdayin otimni,
Chambilning shahari — viloyatimni,

Sumbulsochga kelganimni ne bilding,
Bilganday aytasan mening zotimni.

Ana shunda Devsafid Nuraliga javob berib, bir so'z deb turgan ekan:

Meni aslim bilsang aytay, Nurali,
Pinhon gapni aytay qaytay, Nurali.

Barcha dev yig'ilib salomga bordi,
Shunda meni falokat bir ozg'irdi,
Itoat qilmadim Yunus enangga,
So'ng meni Ko'hi Qof mulkidan surdi.

Ko'hi Qofda devlar bilan yor edim,
Bog'larini sayr etib yurardim,
Og'a Yunus enang anga borguncha,
Bexavotir davrni surar edim.

Shuytib bu joylarga kelib qolganman,
Kelib bu rabotni bino qilganman,
Ko'hi Qofga yana qaytib borolmay,
Shundan beri men bu joylik bo'lganman.

— Shuytib, men sening otingni, zotingni, o'ynab-o'sgan Chambil viloyatingni bilaman. Shundagi o'chimni endi olaman, qulay bo'lib qo'limga tushding. Endi seni bandi qilaman, go'shtingni tuzoq qilib changakka ilaman, — deb Devsafid changalini ochib, Nuraliga hamla qilib kela berdi. Nurali ham otidan cho'pchib tushib: “Bu devni tirik boylamasam, bo'lmas”, — deb Devsafidni kurashib yiqitib, qo'l-oyog'ini boylab: “Palang otingni bersang, qo'lingni chechaman, yo'q esa, boshingni kesaman”, — deb bir so'z aytib turgan ekan:

Chambilbelda to'ra deydi o'zimni,
Qaytarsang, kesarman boshing so'zimni.

Bo'lmasa taningdan boshing kesarman,
Qora bag'ring tilim-tilim o'sarman,
Jo'ra bo'lib aytganimni qilmasang,
Taning boylab bu rabotga osarman.

Menga har doimo bo'lsang xizmatkor,
Checharman bu otni qilsang gar tayyor.

Shunda Devsafid o'yladi: “Men buning aytganini qilmasam, baribir o'lib ketaman. Agar buning bilan jo'ra bo'lib Chambilga borsam, meni Yunus, Misqol o'ldiradi. Endi hozir o'lmay qolayin. Bir Palang ot qo'ldan ketsa, go'rga! So'ngra bir navi qilib boshqa tarafga qochaman. Qo'limni yech, har na buyurganingni qilaman”, — deb tovba qilib, yalinib, Nuraliga qarab, bir so'z aytib turgan ekan:

Tovba qildim, avf aylangiz gunohim,
Har naki desangiz, jon bilan qilay.
Cheching qo'llarimni endi, Nurali,
To o'lganimgacha xizmatkor bo'lay.

Kechiring gunohim endi, Nurali,
Qayoqqa borsangiz, yo'l boshlab boray.

Palang otni toza qilibon beray,
O'zim qo'l quvshirib xizmatda turay,

Birga bo'p Chambilga siz bilan borib,
Go'ro'g'lining yori Yunusni ko'rib,
Avvalgi ginamni ichdan chiqarib,
Ostonaga borib boshimni uray,
Xizmati yo'lida jonimni beray.

Ana shunda Nurali tantilik qilib, Devsafidning qo'l-oyog'ini yechdi. Devsafid ham Palang otni tamom qilib bitirib: “Mana, o'ng qulog'ini burasa, uchadi; chap qulog'ini burasa, qo'nadi; agar ikki qulog'idan ushlab, tortib tursa, havoda to'xtab turadi”, — deb Palang otni Nuraliga berdi. Nurali Devsafidni shunda tashlab, Palang ot bilan Arzirumga ketmoqchi bo'lib, Devsafidga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Men ketarman Arzirumga,
Sen G'irotni saqlab turgin,
Tag'in bundan qochib ketma,
Otim olib uchib ketma,

Tez borib qaytib kelaman,
Nuralidan kechib ketma.
Sumbulsochga men ketaman,
Arzirum yo'lin tutaman,

Hech yoq ketmay, shunda turgin,
Tez qaytib bunda yetaman.
Qochganingman eshit e, dev,
Qayerda bo'lsang tutaman.

G'irko'k otim shunda tursin,
Arizrum borib kelganча,
Sumbulsochning jamolini
Boribon ko'rib kelganча.

Nurali G'irotning qoshiga borib, qulog'iga shivirlab: “Jonivorim, shu Devsafidga zinhor qarab tur-gaysan”, — deb Palang otni minib, o'ng qulog'ini burab uchib ketdi. Kechasi Arzirumga yetdi. Arzirum shahrining bir chekkasidagi jarga Palang otni berkitdi. Kiyim va asboblarini ham shu jarga qo'yib, o'zi ko'hna janda kiyim kiyib, Arzirum shahrini oralab ketdi. Nurali shaharni oralay-oralay, bir bog'otning usti-dan borib qoldi. Ayni tush vaqti edi. Bog'otning ichiga kirib, shunday qarasa, bir bog'otki, turli mevalar tayyor, o'rtasida bitta sarhovuz bor, atrofi lolazor; gullari ochilgan, takiga sochilgan, qushlari sayragan, hamma jeri jaynagan. Nurali sarhovuzning supasidan kelib, suv oladigan yeridan tushib, kokillarini suvga solib, baliqlar bilan o'ynab o'tirib edi, beli bukchaygan bir maston kampir qo'liga bir satil olib suvga kelib qoldi. U maston kampir qarib qolsa ham, kerilishi kelinchakday, sirtini silagan olifta va sinchil edi. Shunday qarasa, bir yosh o'g'lon o'tiribdi, aft-u basharasidan ulug'lik alomati bilinib turibdi. Lekin usti-boshiga qarasa, bir yetim boladay. Shunda maston kampir hayron bo'lib, Nuraliga qarab, kim ekanligini so'rab turibdi. Nurali unga javob berayotir, shuytib, birni maston kampir va birni Nurali deyayotir:

K a m p i r:

Tarzingga qarasam misli lolasan,
Bu joyga adashib, qaydan kelasan,
Uchib bu kulbama qo'ngan chirog'im,
Ey, aziz o'g'lonim, qaydan kelasan?

N u r a l i:

Meni so'rsang, yetim bachcha bo'laman,
Boshim og'ib, bu joylarga kelaman,
Yuradirman darbadar bo'p har yerda
Mardikor bo'p har kim ishin qilaman.

K a m p i r:

Qomating gulshanda gulning payvandi,
Kimning eding, bolam, suyar dilbandi,
Albatta, sen bir ulug'ning farzandi,
Kutmagan mehmonim, qaydan kelasan?

N u r a l i:

Bilmayman bu elning baland-pastini,
Kezdim mardikor bo'p osmon ostini,
Jonim momo, sizga aytsam rostini,
Eshikma-eshik darbadar bo'p kelaman.

K a m p i r:

Bahorda ochilgan bog'ning gulisan,
Albatta, birovning jon-u dilisan,
Rostin aytgin, bolam, kimning ulisan,
Adashib, o'g'lonim, qaydan kelasan?

N u r a l i:

Ishlatsa, men uning quli bo'laman,
Yurt-u ota-onadan xoli bo'laman,
Yetim degan boqqan kishi farzandi,
Kim boqsa, men uning uli bo'laman.

K a m p i r:

O'g'lim, quloq solib eshitgin pandim,
Kelsang, xush kelibsan, bo'lgin farzandim,
O'g'lim yo'q, chekaman dard-u alamni,
Endi menga o'g'il bo'lgin, dilbandim.

N u r a l i:

Mayli, momo, xizimatingni qilayin,
Farzanding bo'lmasa, farzand bo'layin,
Meni odam qilib, momo, shu joydan,
Uylantirsang, to'ylar qilib olayin.

Shunda maston kampir: “Bo'lmasa, uyga yur”, — deb Nuralini iyartib ketdi. Maston kampirning Guljamol degan sohibjamol qizi bor edi. Arzirumda birinchi Sumbulsoch beka bo'lsa, ikkinchi ana shu Guljamol edi. Maston kampir ichida: “Guljamolni shu yigitga berib, kuchkuyov qilib olsam, ham kuyov, ham farzandim bo'lsa”, — deb Nuralini uyiga iyartib borib, yetti qavat ko'rpachani to'shab, qirmizi choy-naklarga choy damlab, Nuralini juda siylab, mehmondorchilikni bajo keltirib o'tirdi. Xuddi shu vaqtda Guljamol bir dasta gulni quchoqlab eshikdan kirib keldi. Guljamol qaddi barkamol, qoshi qiyiqdan kelgan,

miyig'idan kulgan, juda bo'y yetib, er talab bo'lgan, yuzlari qizil olmaday yetishib to'lgan, hech qo'ying!
Shunday ichkariga qarasa, bir yigit o'tiribdi. Ko'rasop uyalib, g'irra orqasiga burilib, eshikdan chiqib ketdi.
Shunda maston kampir tashqariga chiqib, Guljamol qiziga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Guljamol, so'zima yaxshi quloq sol,
Bir gap aytay, jonim qizim, bilib ol,
Bu o'tirgan yigit aziz mehmondir,
Tortinmay xizmatin qilgin, Guljamol.

Arzirimda vatan qilib turaman,
O'lmasam, seningman davron suraman,
Uyga kepti bir yosh yigit, chirog'im,
Teksang agar, shunga seni beraman.

Bir aziz o'g'londir ko'nglin olaman,
Ikkovingga bir joydan joy solaman,

Ko'nsang agar, ushbu ishga, Guljamol,
Shu yigitni kuchkuyovi qilaman.

U yigit o'zingga juda munosib,
Borib hazil qilgin qo'lingni osib,
Ko'ngil qo'ysa, senga ul ham qaraydi,
Qarasa, turgaysan ko'zlaring qisib,

Noz-u karashmaman ilkidan bosib,
Lekin, qizim, yasanib bor oldiga,
Qoshga o'sma qo'yib, zulfingni kesib.

Ana shunda Guljamol ham ko'nglida shirin xayollarni o'ylab, ena rostmi, deb so'ylab, maston kampirga ergashib ketdi. Maston kampir ham qizini bir tomga kirgizib, yasantirayotir. Ana bu shoirning so'zi ekan:

Ko'ring endi yasanadi Guljamol,
Sumbul sochlari bo'lib tol-tol,
Oyinaga to'g'ri qilib yuzini,
Yarashiqqa o'rar mashhadi ro'mol.

Kampir endi ola bo'g'chasin ochdi,
Guljamol yuziga atirlar sochdi,
Yarashiqqa kiyib farangi ko'ylak,
Shu onda Guljamol yozdi qulochdi.

Ko'ylagi ustidan sochband kiydirdi,
Bu Guljamol qizning ko'nglin to'ydirdi,
G'ozaman yuz bo'yoq, ko'zga surma sop,
Qiyiqcha qoshiga o'sma qo'ydirdi.

Shamshod bilan qora sochin taradi,
Chini oyinaga tiklab qaradi,
Kampir endi jon qizining boshiga,

Yarashiqqa shoyi ro'mol o'radi.
Shunda miyig'idan kulib Guljamol,
Yarashdimi, enajon, deb so'radi.

Guljamol xushlanib bugungi ishdan,
Munosib yor huzuriga borishdan,
Tayyorlanib, parizodday yasanib,
Undan keyin kiydi shoyidan ishton.

Shunda bo'ldi misli gullagan chaman,
Yarashur sha'niga aytsa ming suxan,
Miqchal no'g'oy kavush kiyib oyoqqa,
Ustiga kiyindi kamzo'ri yaman.

Endi xo'b shaylandi gulday Guljamol,
Sumbul kokillari bo'lib tol-tol,
To'n, kalapo'sh olib mehmon yigitga,
Jo'nadi, jo'nadi, jomilib ro'mol.

Ana shunda Guljamol salom berib, Nurali o'tirgan uyga kirib bordi. Nurali ham Guljamolni ko'rdi. Bo'z bola emasmi, bu qizga darrov ko'ngil berdi. Guljamol ham asli maston kampirning qizi emasmi, ming turli nozda bo'lib, miyig'idan kulib, kechgacha Nuraliga xizmat qilib turdi. Kechqurun obi-oshdan keyin maston kampir: "O'g'lim, bizning elda kechasiga mehmon uchun xizmatni qizlar qiladi", — deb chiqib ketdi. Mash'al o'rtada lovullab yonayotir. Shunda Nurali bilan Guljamol kindikma-kindik, jindikma-jindik bo'lib, yetti qavat ko'rpaning ustida aysh-u ishrat qilishib yotdilar.

Shuytib, Nurali maston kampirga kuyov bo'lib qoldi. Shu orada bir-ikki kun o'tdi. Guljamol o'z ko'nglida: "Bu erim chiroylilikda Sumbulsoch bekaga teng ekan. Endi bir navi qilib Sumbulsoch bekaga Nuralini uchrashirsam, bu menga teng emas. Menga yaxshimi, yomonmi bir yor topilar. Lekin buning bilan

bir-ikki kun o'ynashganim qolar", — deb yurar edi. Bir kun Guljamol Nuralining kistasidan Sumbulsoch beka tikkan qo'ro'molni o'g'irlab olib qo'ydi. So'ng enasining oldiga borib, Guljamol bir so'z deb turgan ekan:

Ena, keldim sochim bo'lib tol-tol,
Aytgan so'zlarimga, ena, quloq sol,
Sumbulsochni so'rab kelgan ekanidir,
Kelgan mehmon yigit, buni bilib ol.

Armonim qolmadi yuzidan o'pdim,
Hazillab ustiga atirlar sepdim,
Sumbulsochga oshiq ekan mehmoning,
Mana, qo'ro'molin yonidan topdim.

Bu so'zni qizidan maston kampir eshitib, "Uni man' qilma. Oshqlik dog'i yuragida qolmasin! Sumbulsoch-ku tengsiz pari. Lekin, qizim, bu yigit bo'z bolaligini senga berib qo'ydi, sen ham qizligingni unga. Endi sira sendan ko'ngil uzolmaydi. Har qancha bo'lsa, ko'z ochib ko'rganday bo'lmaydi. Borib javob ber. Borib Sumbulsoch bekani olsin. Men uning kim ekanini bilib qo'rganman. U Chambilda Avazning o'g'li bo'ladi. Adisar Sumbulsoch bekani oladi", — dedi. Guljamol Nuralining qoshiga borib, qo'ro'molni ko'rsatib: "Sumbulsoch bekaga boring endi", — deb bir so'z aytib turgan ekan:

Sizga arzin aytar menday gajakdor,
Mendan boshqa bor ekanidir sizga yor,
Tikkan qo'ro'molin bir joydan topib,
Bo'lib kepsiz Sumbulsochga xaridor.

Lekin har ishga men undan hunarmand,
Qaytib kelsang, yana davron suraylik.

Sumbulsochdir, o'zi butkul chiroylik,
O'lmasak, oy kabi yuzin ko'raylik,

Endi albat Sumbulsochga borasiz,
Uning oydek jamolini ko'rasiz,
Hur qiliqli Guljamolning qaytadan
Kelib turib labidan bir so'rasiz.

Ana shunda Nurali: "Avval sen borib, Sumbulsochning gapini olib kelsang", — dedi. Guljamol enasining oldiga borib, bu gapni aytdi...

Ana endi maston kampir eshagiga teskari minib, Sumbulsoch bekaning o'rdasiga borib, malikam, arzga keldim, deb bir so'z aytib turgan ekan:

Ey, malikam, sizga arz-u so'zim bor,
So'zim shuldir, uyda bitta qizim bor,
Xizmatingga kecha-kunduz orzumand
Bo'lib yurgan yuvoshgina qo'zim bor.

O'zi yuvosh, misoli qo'yday,
Xizmatini qilmoqlikka havasda.

Bo'yi yarashikli, baland-u pastda,
Lekin faqirlikda ko'ngli shikasta,

Ne xizmat buyursang, anga ko'nadi,
Qo'li qator-qator rangli hinadi,
Maqtay bersam, maqtaganday bo'ladi,
Kelsa ko'rib shunda ko'ngling tinadi.

Ana shunda Sumbulsoch beka: "Unday bo'lsa, qizlar borib iyartib keladi", — dedi. Kampir ham kelib, Nuralini xuddi qizday kiyintirib qo'ydi. Qizlar kelib, Nuralini olib ketdilar. Ana endi Nurali Sumbulsoch bekaning o'rdasiga borib, o'zini bildirmay, cho'riday xizmat qilib yurdi. Sumbulsoch beka ko'nglida: "Bu qiz mendan ham chiroylik ekan. Xalq bu bechorani bilmabdi-da! Ha, buning ustida bo'lmasa, kim biladi", — deb qo'yar edi. Nurali Sumbulsoch bekaning turar va yotar joylarini xo'p bilib oldi. Kunlardan bir kuni Nurali Sumbulsoch bekadan: "Men uyimga borib, do'st-u dugonalarimni ko'rib kelayin", — deb javob so'rab, bir so'z deb turgan ekan:

Tilim bilan turfa-turfa so'ylayman,
Yarashiqqa boshga yashil boylayman,
Bir xizmatkor kanizingman, malikam,
Sizdan bu kun bitta savol aylayman.

Sizdarsiz dunyoda hammadan ko'rkam,
Meni sog'inmishdir uyda jon akam,
Shu uchun bir-ikki kun javob bersangiz,
Alar bilan o'ynab kelib, boz yana
Xizmatingga kelar mendayin sanam.

Savolim shul sizga, jonim malikam,

Ana shunda Sumbulsoch beka: “Hay, bo‘lmasa, borib kelaqol. Lekin tezroq kelgin, nimaga deganda, xizmatimg menga yoqib qoldi”, — deb Nuraliga javob berdi. Nurali Sumbulsoch bekaning oldidan chiqib, tikka Palang otni yashirib qo‘ygan joyga borib, kechgacha shu yerda turib, oqshom bo‘lib, el yotgandan keyin kiyimlarini kiyib, Palang otiga minib, o‘ng qulog‘ini burab, Sumbulsoch bekaning ko‘shkiga qarab parvoz qilib uchib, ko‘shkning tos manglayiga borib, Palang otning ikki qulog‘idan tortib, havoda to‘xtatib, Sumbulsoch bekanı uyg‘otmoq uchun chaqirib, bir so‘z deb turgan ekan:

Tur o‘rningdan, yoring keldi,
 Mana xaridoring keldi,
 Dol bo‘yingga oshiq bo‘lib,
 Devsafid shunqoring keldi.
 Shirin, laziz jondan kechib,
 Havo yo‘llarini ochib,
 Sening sharting bajo qilib,

Osmonlar bag‘rini quchib,
 Devsafid shunqoring keldi.
 Uyg‘on, Sumbulsochim, uyg‘on,
 Sensan pari yanglig‘ jonon,
 Ostonganğa bo‘lib mehmon
 Devsafid shunqoring keldi.

Ana shunda Sumbulsoch beka Nuralining bu so‘zlarini uyqusining orasida eshitib, cho‘pchib uyg‘onib qarasa, bir narsa havoda muallaq turibdi. Shunda Sumbulsoch beka Devsafid kelgani rost ekan, deb havoga qarab, bir so‘z aytib turgan ekan:

Ey, devlarning zo‘ravon bir sarvari,
 Kelishingdan g‘ofil mendayin pari,
 Bilganimda poyandozlar solardim,
 Sizdayin mehmonni izzat qilardim,
 Shunda sizing bilan birga bo‘lardim,
 Sizman aysh-u ishratlar qip kulardim.

Endi uchib kepsiz, devim, xush kepsiz,
 Bizning shartni ham xo‘b bajo qipsiz,
 Men sanam yolg‘iz bo‘p turgan kechada,
 Kelganning otini derdim insofsiz.

Devsafid, men sizni ildan suyg‘ondim,
 Oxir shunga tegaman, deb qo‘yg‘ondim,
 O‘zgalarga tekkim kelmaganichun
 Ko‘p qiyin shartlarni shutib ayg‘ondim.

Endi bundan qaytib, manzilga boring,
 To ertan kechgacha o‘shanda turing,
 Men ungacha joyni oro qip turay,
 Mehmondorchilikni ertaga ko‘ring.

Ana shunda Nurali ko‘nglida: “Bu Sumbilsoch beka Devsafidga oshiqmikan? Buni sinayman, ertan ham” bo‘lib kelaman”, — dedi. “Hoy, Sumbilsoch beka, men ertan kelaman,” — deb Palang otni burib qaytdi shaharning bir chekkasiga kelib, Palang otini qo‘ndirib, dam olib yotdi.

Devsafid Sumbulsoch bekaga oshiq edi. Shuni bilib, qiz devga tekkusi kelmay, shunday qiyin shartlarni qo‘ygan edi. Sumbulsoch beka: “Ertan dev hovodan keladi”, — deb otasiga bildirdi. Podisho butun polvonlarini bu kechasiga chiqarib, qo‘rg‘on devorlarining ustiga qorovul qilib, har burchak-har burchakga og‘zini osmonga qaratib to‘plarni qurib qo‘ydi. Bu kunisi oqshom Nurali Palang otiga minib, yana borar edi, qarasa, hamma yerda askar turibdi, to‘plarni osmonga qaratib quribdi, ko‘chalarda posbonlar yuribdi. Nurali bir kalladay tosh olib chiqqan edi. “Qani, qaytadi ekan?”— deb asta yerga tashlab yubordi. Shunda: “Devsafid uchib kep qopti”, — deyishib, to‘plarni osmonga qaratib ota berdi.

Havoda ko‘rishib bir Palang otdi,
 To‘plarni guvlatib osmonga otdi,
 Nurali havoda burilib ketdi,
 Yonboshidan o‘qlar zingirab o‘tdi.

Nurali askarning otganin ko‘rdi,
 Palang otin lochin qushday qip burdi,
 Sumbulsochga borolmasini bilib,
 Chekinib undan kay orqaga yurdi,
 Qo‘nar manziliga qaytibon bordi.

Ana endi Nurali shu jarning yoqasiga tushib yotib, tong ottirdi. Tong otgandan keyin Palang otini minib, o‘ng qulog‘ini burab, falakka parvoz qilib uchib, Oltin rabotga qaytib keldi. Qarasa, Devsafid hali ham o‘rnidan qimirlamay yotgan ekan. Qimirlab, harakat qilganida, jonivor G‘irot uning yoqasidan tutgan ekan. Shunda Nurali o‘yladi, o‘zi boqib, o‘zi so‘yladi: “Xo‘y, Nurali, to‘xta, o‘ylab ko‘r hali! Bu Devsafid

asli odamga dushman. Oxir boshga bir balo bo‘lib yurmasin. Kel, avval bu devning ishini saranjom qilay, bexavf bo‘lib olay”, — deb xanjarini qinidan sug‘urib olib, Devsafidning boshini tanasidan uzib tashladi. Shuytib, Nurali bir so‘z ayta boshladi:

Dev korini qildim tamom,
Sumbulsochni olmoq endi,
Murod-u maqsadga yetib,
Bo‘yniga qo‘l solmoq endi.

Ichdagi cherni chiqarib,
Bedov minib, yo‘llar yurib,
Arzirim shahriga borib,
Yorman birga bo‘lmoq endi.

Bul dev endi anga tolib,
Endi ishi bitdi o‘lib,
Men yor ila birga bo‘lib,
Kayf-u safo qilmoq endi.

Bilganlardan yo‘lim so‘rab,
Boshga yashil ipak o‘rab,
Arzirim shahriga qarab.
Bedov uzra yelmoq endi.

Ana endi Nurali G‘irotning ustiga minib, ko‘ngli tinib, Palang otni o‘ngarib, Oltin rabotdan chiqib, yo‘l yurib, Arzirimga ayni namozdigar vaqtida yetib bordi. Kim ko‘ringanga: “Men bir o‘tinchiman, otimni bir g‘ishtning ustida ming bir na‘maga solib o‘ynataman, bu yog‘ochga minib, falakka parvoz etaman, shuytib, ming tillani eldan yig‘ib olib, Sumbulsoch bekaning qo‘lidan bir piyola choy no‘sh etaman”, — deb, shu kecha karvonsaroyga borib yotdi. Oqshom o‘tib, tong otdi, to‘rg‘aylar chuldurak qotdi, bu ovoz xalqni uyqudan uyg‘otdi. Hamma: “Shaharga bugun bir o‘yinchi kelgan emish”, — deb podshohning qasri ortidagi maydonga yig‘ildilar. Nurali ham G‘irotiga Palang otini ortib, maydonga bordi. Xalq Nuralini ko‘rib: “O‘yinchi keldi”, — deb olqishlab, atrofni qurshab oldi. Hamma — Arzirimning qiz va kelinchaklari ham tom-tomning ustidan qarab turibdi. Bularning ichida Sumbulsoch beka ham bor edi. Podsho ham oltin taxtini maydonning o‘rtasiga qurib, arkoni davlati bilan kelib o‘tirdi. Nurali ham G‘irko‘kka minib, bir g‘ishtning ustida ming bir na‘maga solib, o‘ynata berdi. Ana bu G‘irotning o‘ynagani ekan:

Jonivorga tushgan purning nazari,
Arzirim shahriga tushdi guzari,
Katta-kichik qolmay keldi yig‘ilib,
Qizib ketdi Arzirimning bozori.

Tomoshada tong qoldirib barchani,
O‘ynay berdi ming bir turli na‘maga.

Jonivorga purning nazari tushgan,
Dumiga tortilgan oltin quyushqon,
Osmonga uchishni yaxshi biladi,
Kecha bulutlardan nariga oshgan,
Osmondagi yulduzlarman so‘ylashgan.

G‘irko‘k chini bilan qildi g‘ayratdi,
Havoda o‘yin qip o‘zin to‘xtatdi,
Xaloyiq har yoqdan ofarin aytib,
Der edi ko‘rmadik bundayin otdi.

Quloq soling endi aytgan navoga,
G‘irko‘k uchdi parvoz urib havoga,

Ko‘rganlar hayron bo‘p yoqa ushladi,
G‘irko‘k turli-turli o‘yin boshladi.
Jonivorga purning nazari tushgan,
Havoda qushdayin parvoz ayladi.
Qo‘nganida bitta g‘ishtning ustiga,
Juppay qilib oyog‘ini tayladi.

Shunday qilib, Nurali ko‘p vaqt G‘irotni o‘ynatdi, navbat Palang otga yetdi. Palang otni minib, o‘ng qulog‘ini burab, havoda uchib, qarchig‘ayday qiyalab yurar edi, goho orqasiga burar edi... Sumbulsoch beka Palang otni tanib: “Bu yigit albatta Devsafidni o‘ldirib kelgan. Kechagi ham shu ekan”, — deb darrov otasiga ariza yubordi: “Bu yigit kecha uchib kelgan, birinchi shartim tamom bo‘lgan, ikkinchi shartim qolgan. Endi men shu mehmon yigit bilan kurashaman”. Otasi arizani qabul qilib, Nuralini saroyga tushirib, mehmon aylab, yaxshi izzatlab yotdi.

Tong otgandan keyin maydonni orasta qilib, Sumbulsoch beka kanizaklari bilan kelib turdi. Bu yoqdan Nurali G‘irotini o‘ynatib, suvlig‘ini chaynatib, maydonga bordi. U yoqdan Sumbulsoch beka ham bir tulporga minib maydonga kirdi. Hamma tomoshaga chiqqan. Ana endi ikkovi bir-biriga duchma-duch kelib, yetmish ikki raddi badal qilishib so‘qishdilar. Qiz ko‘rdiki, bu yigit haddili polvon ekan, urushmoqqa juda

chaqqon ekan. So'ng Sumbulsoch beka kurashmoq uchun choqlanib, oy yuzidan pardani olib edi, Nurali ko'rgandanoq badani bo'shab, behush bo'lib yiqilib qoldi, bir mirg'azab kelib, Nuralining oyog'iga kishan solib, sudrab olib ketdi, olib borib zindonda bandi etdi.

Ana endi Nurali zindonda bandi bo'lib qolib, rangi-ro'yi so'lib, bir qizning dastidan adoq bo'lib, maston kampirga bir ariza qilib, zindonbondan berib yubordi. Nurali aytgan nishonali hovlini so'rab topib: "O'g'lingiz zindonga tushdi, sizga salom deb yubordi", — deya qog'ozni mastonga berdi. Maston kampir Nuralining yozgan xatini o'qib ko'rди, so'ngra o'rmidan turди, eshagiga teskari minib, Sumbulsochning o'rdasiga qarab yurди. Maston kampir borib, Sumbulsoch bekaga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Malikam, oftobga mengzay o'zingni,
Yolg'on emas, Bahrom desam ko'zingni,
Yolg'iz bolam hushi ketib yiqilishi
Ko'rib sening oyna kabi yuzingni.

Ening aqlin olgan senday sanamdir,
O'xshashi monanding dunyoda kamdir,
O'g'lim seni ko'rib behush bo'lgandir,
Bu yiqishing, malikajon, g'irromdir.

Ana shunda Sumbulsoch beka kampirdan bu so'zni eshitib, javobiga bir so'z deb turgan ekan:

Momo, sening gaplaringga men sira
Tushunmadim, tez yo'qolgin ko'zimdan,
O'g'lingmi, qizingmi, rostin bilmadim,
Suluvlikda toza mening yuzimdan.

Tikan ichra chiqib toza gul bo'ldi,
Qizingni men ko'rib, aqlim lol bo'ldi,

Chiqarib zindondan holini so'rgil,
Qaytadan chiniman kurashib ko'rgil,
Yiqilsang, tanangni bag'ishlab bergil,
Dunyoda bolamman davronlar surgil,
G'irrom kurashingga rozi emasman,
Tanti yiqsang, mayli so'ngra o'ldirgil,
Bo'lmasa, bolamni chiqarib bergil.

Momo, ishlaringga ajab hayronman,
Bolang avval qiz bo'p, so'ngra ul bo'ldi.

Quloq sol, ey maston, aytgan so'zima,
Qaramagil, ayo ayyor, yuzima,
Fitna solib bir baloni boshlarsan,
Yo'qol endi, ko'rinmagil ko'zima.

Ana endi maston kampir Sumbulsoch bekaning bunday so'zlarini eshitib: "Ey, qizim! U qizim Guljamol edi, bu o'g'lim Nurali. Axir o'yla, sening bilan qaytadan kurashadi", — dedi. Sumbulsoch beka: "Ey, maston, u Nurali sening bolang emas. U bir aslzoda, sening mastonligingni kim bilmaydi?! Tur, keta ber, ko'zimga ko'rinma", — deb aytgandan keyin maston kampir uyiga qaytib ketdi.

Sumbulsoch beka o'ylab, tantilik qilib, Nuralini chiqarib kelib, qaytadan kurashmoq bo'lib, bir mehmonxonada damini olib dadil bo'lguncha mehmon qilib, undan keyin hashamatli maydon qurib, Nuralini kurashga chaqirdi. Qayta boshdan kurash qizib ketdi, Nurali kelib Sumbulsoch bekaning qo'lidan tutdi. Ikki polvon bir-biriga zo'r bozi etdi, silkishib-silkishib, oxiri Nurali Sumbulsoch bekani ko'tarib otdi, ofarinlik ovozlari atrofni jaranglatib ketdi. Shunda Sumbulsoch beka Nuraliga salom berib, noz ila o'zini kerib, barakalla, deb bir so'z aytib turgan ekan:

Barakalla, yigitlarning sarasi,
Qaysi bir elatning cding to'rasi,
Devsafidning Palang otin minibsan,
Avvaldan edingmi aning jo'rasi.

Bag'ishladim, tanda jonim sizniki,
Qaddu sarvu xiromonim sizniki,
Sumbul sochim, gajak zulfim, ruxsorim,
Hammasi, ey, pahlavonim, sizniki.

To'yim qilib oling menday sanamni,
Zoyil qip shungacha kechirgan g'amni,
Yo'lingda parvona menday gajakdor,
Bag'ishladim sizga gulday tanamni.

Arzim shul, eshiting, ayo, pahlavon,
Boshingdan aylansin mendayin jonon,
Qoyil bo'lib sening qilgan ishingga,
Yuzim bo'ston, tishim xandon, ayo, jon!

Endi Sumbulsoch bekaning otasi ham to'yni boshlab yubordi. To'y qizib ketdi, oradan qirq kecha-yu qirq kunduz o'tdi, to'y ham bitdi, Sumbulsoch bekani Nuraliga nikoh etdi, Nurali murod-u maqsadiga yetdi, bular kindikma-kindik, jindikma-jindik bo'lishib yotdi...

Kunlardan bir kuni Arzirumning podshosi Nuralini yoniga chaqirtib: "Endi sen -- qizimniki, qizim -- seniki. Shu Arzirumda turasizlarmi, yo bo'lmasa, o'z diyori-yurtingga qizimni olib ketasanmi?! Ixtiyor o'zingda", — deb Nuraliga qarab, bir so'z aytib turgan ekan:

O'zga eldan uchib kelgan shohbozim,
Bolamning sevgani, qo'chqorcha qo'zim,
Quloq solgin shunda qulog'ing tutib,
Tinglab ol, tinglabon aytdan bul so'zim.

Endi senga jonon qizim qo'shilgan,
Sening bilan tol ipakday eshilgan,

Ko'ngli ham senga xo'b moyil bo'lgan,
Qaddu maylon bo'lib senga qayrilgan.

Bul qizimning mehri jon-u tandadir,
Qizim erka, sevsang, ko'nglim xandadir,
Op ketsang ham, endi o'zing bilasan,
Har na qilsang, ixtiyori sandadir.

Ana shunda Nurali: "Mening ham yurt-u elatim bor, Turkman viloyatim bor, Chambil degan mam-lakatim bor, og'a-ini, qarindoshim bor, Chambilda necha bir tengdoshim bor. Men qush quvganday nega Sumbulsoch bekaning o'zinigina olib ketayin?! Ey, shoh, menga ham g'amxo'r ota va enalar bor. Endi siz shu yerdan birovni Chambilga elchi qilib yuborsangiz, xon Go'ro'g'li bobom qirq yigitini yuborsa, qizin-giz Sumbulsoch bekani qancha davi-daska bilan (olib ketsak)", — deb podshoga qarab, bir so'z aytib tur-gan ekan:

Bahorda ochilgan bog'da loladi(r),
Bulbul sayrab anda xurram bo'ladi,
Mening ham bir go'zal yurtim bor edi,
Elchi borsa, undan do'stlar keladi.

Bobomga qirq yigit yo'ldosh bo'ladi,
Har doim g'ariblar ko'nglin oladi,
Bundan Chambilbelga elchi yuborsang,
Qirq yigit tezlikda yetib keladi.

Qirq yigitning minganlari a'lodi(r),
Dushman shaharini vayron qiladi,

Qirq yigit shundayin zo'rki, har qanda
Qasd qilgan g'animning jonin oladi.

Elchi yubor, bunda qirq yigit kelsin,
Mening ham ko'nglim gulday ochilsin,
Jon qizingni uzatib ketganimiz
Yurt-u xaloyiqqa ovoza bo'lsin.

Eshiting bu Nuralining so'zini,
Bu yon keldim bosib mardlik izini,
Yolg'iz olib qaytish ayib bo'lmaymi
Arzirumdan sizday xonning qizini?

Ana shunda Nuralining bu javobini podsho eshitib, o'ylab turib: "E, Nurali, sening gaping ma'qulday ko'rinadi. Hay, bo'lmasa, Chambilga elchi yuboraylik", — deb mirzosiga yaxshi bir xat yozdirib, bir-kishisiga berib, Chambilga elchi qilib yubordi. Elchi kecha demay, kunduz demay, yo'l yurib, ozgina emas, mo'l yurib, Chambilga yetib keldi. Go'ro'g'liga: "Arzirumdan elchi kelibdi", -- deb xabar berdilar. Go'ro'g'li qirq yigiti, Xoldorxon mahrami bilan mayxonada edi. Elchini ichkariga kirishga ijozat berdi. Elchi kirib, Go'ro'g'libekka salom berib, yonidan qog'ozni chiqarib ko'rsatdi. Go'ro'g'libek xatni olib o'qidi, xatda shunday deпти:

Bu yozgan xat Arzirumdan,
Turkman elga ravon bo'lsin,
Tonggi shamoldayin bo'lib,
Chambilbelga ravon bo'lsin.

Nurali Arzirum kelgan,

Bunda necha ishlar qilgan,
Podshoning qizini olgan,
Arzirumga kuyov bo'lgan.
Kelinin olib ketmoqqa
Turkmanning sirtloni kelsin,
Yovmitning o'g'lioni kelsin.

Qirq yigitman jo'ra bo'lgan,
Suhbatlari sara bo'lgan,
Chambilbelga to'ra bo'lgan
Avazday o'g'loni kelsin,
Turkman pahlavoni kelsin.

Sayri bog'iston etmoqqa
Yovmit sardorlari kelsin,
Barcha qo'chqorlari kelsin,
Azamat erlari kelsin,
Chambilning sherlari kelsin!

Ana shunda Go'ro'g'libek bu gapni elchidan eshitib, juda quvonib ketib, shomurti shopday, har urti ko'hna qopday bo'lib kulib, qirq yigitiga qarab, mo'ylabini moylab burab: "Ho, Xoldor mahram, sen bu elchiga yo'ldosh bo'l, qirq yigitga bosh bo'l, jo'li-jo'zda g'ananim ko'rsang, g'ash bo'!" — deb qirq bir qoli xo'rjinning ichiga "Nuralijonning qaynatasiga sovg'a", deb qimmatbaho narsalar solib to'ldirib, Arzirumdan kelgan elchiga Xoldor mahram va qirq yigitni qo'shib bu kunisi ertangisin Arzirumga jo'nata-yotganda, Xoldor mahram va qirq yigitlarga qarab, bir so'z deb turgan ekan:

Xoldor mahram, boqib yurgin ko'zingga,
Tag'in g'animlar tushmasin izingga,
Senga tayinlagan so'zim shul bo'lar,
Jo'lda-juzda xabardor bo'l o'zingga!

Qirq yigitim, sizman qizir suhbatim,
Sizlarsiz majlisda mening ulfatim,

Bu Go'ro'g'lining elchiga qarata aytgan so'zi ekan:

Elchi borib Arzirumning
Podshosiga salom degin,
U elning barcha yigitlar
Og'asiga salom degin,

Arzirumning aylanasi,
Bellariga salom degin,
Tanimagan, ko'z ko'rmagan
Ellariga salom degin.

Farzandim o'rniga sizlar farzandim,
Ham jo'ramsiz, ham belimda quvvatim.

Tez borib, tez kenglar sog'-u salomat,
Diq bo'lmasdan bunda menday vallamat,
Ey, yoronlar, sizlar safar ketganda,
Avloqday bo'p kelar turkmanli elat.

Jaynab dalada sochilgan,
Atroflarida ochilgan,
Ko'rganning ko'nglin olgan
Gullariga salom degin.

Kiyingan gulgun qirmizi,
Qamashtirib boqqan ko'zi,
Arzirumning barcha qizi,
Ullariga salom degin.

Ana endi Xoldor mahram va qirq yigitlar kelgan elchiga qo'shib, qirq ikkita bo'lib, Arzirum shahri qaydasan, deb hammasi otlariga minib, Chambilning darvozasidan chiqib, otlarini chuv, deb haydab bora-yotir:

Chambildan charx urib uchdi, yoronlar,
Arzirumga qarab bir to'p kabutar,
Qirq yigit-u Xoldor mahram ham elchi
Cho'lga tushib qichab ketib boradi,
Necha suvli ko'ldan o'tib boradi,
Bandirgoh, bellardan o'tib boradi,
Shuytib, bari jonin sotib boradi,
Arzirumga tezroq yetmoqni istar,
Otlariga qamchi chatib boradi.

Oradan necha kun, necha tun o'tdi,
Arzirum tomonga bari yo'l tortdi,
Bosib o'tdi necha elat-u yurti,
Ko'z ko'rmagan tomoshalar ko'radi,
Yurgan say yurmoqqa havaslar ortdi.
Otlar chopib baland bellar ustidan,
Bildirop cho'qqilar yoni, pastidan,
Bir necha kun, bir necha tun yo'l yurib,
Kun choshka bo'p ko'tarilgan pillada
Yetib bordi Arzirumning ustidan.

Ana endi qirq yigit, Xoldor mahram, arzirumlik elchi bilan yetib bordilar. "Chambildan Nuralining xeli-xeshi keladi", — deb shahardagi olomon ko'chalarga suv sepib, supurib, Chambil yo'lga ko'z tutar edi... Qorovul doobilchi qirq yigit bilan Xoldor mahramni ko'rib, birdan doobilini qoqib yubordi. Doobilning ovozi shahar xalqiga eshitildi. Birdan ko'z ochib-yumguncha Arzirum shahriga bir xushmanzarali

qo'zg'alish paydo bo'lib, xaloyiq ko'cha-ko'cha, saf-saf bo'lib turibdi... Qirq bir yigit darvozadan ichkari-ga kirib, shaharni oralab borayotir, kimni ko'rsa, salom berayotir... Shuytib, Arzirum podshosining saroyi-ga borib qoldi. Xodimlar bularni izzatlab, otlaridan tushirib, saroy ichiga iyartib bordilar. Arzirum pod-shosi o'rnidan turib, taka-yovmitlik mehmonlar bilan ko'rishib, hol-u ahvol so'rashib, mehmonlarga qarab bir so'z deb turgan ekan:

Husningizga mushtoq osmondagi oy,
Bormikan dunyoda sizlarga hamtoy,
Qachon kelar derdim sizni, yoronlar,
Xush kelibsiz, ana manzil, ana joy.

O'tirsangiz, mana ko'shk-u ayvonlar,
Sayr etsangiz, ana bog'-u bo'stonlar,
Qidirsangiz, mana naqshin makonlar,
Xush kelibsiz, ana manzil, ana joy.

Alqissa, barilari ko'rishib, o'tirdilar. Shunda podsho: "Taka-yovmitning o'g'loni Bol Avaz omonmi? Turkman elining surtloni Hasan mard omonmi? Bizning katta qudamiz Go'ro'g'libek omonmi?" — deb so'rab yotir. Taka-yovmitlik mehmonlarni qirg'ovulning go'shti solingan sermoyli palovga to'ydirib, kechqurun dumbali joydori semiz qo'yni so'ydirib; ziyofat ustiga ziyofat, qand ustiga sharbat, mayiz usti-ga nabot, uning ustiga qandalot; oqshom go'sht, yotarda to'sh; erta bilan choy, choyga qo'shib sarimoy; choshkada shirchoy, undan keyin qaymoq, uning ustidan qovurdoq; tushda palov, orqasidan quymoq; kech salqin tushgandan keyin yaxshi bir quruq tarashadan bo'lgan olov qilib mehmonlarning dumog'ini juda choq qildi. Bu orada besh-olti kun o'tib ketdi. Undan keyin podsho so'z boshlab: "Falakning gardishi bilan Nurali bizning elga kelib, bizga kuyov bo'lib qoldi. Endi kelinlaringni uzatib ketasizlar", — deb Sumbulsoch bekaning sochini to'qson ikkita qilib o'rib, yasantirib, Chambilga jo'nashga choqlantirib yotib edi, endi gapni boshqa yerdan eshiting.

Arzirumning nargi yog'ida qirq bitta o'g'ri bor edi. Haligi maston kampirning qahri keldi, ilonday zahri keldi. Qirq bir o'g'ri shu kampirning o'ynashlari edi. Bir kecha urib o'ynashlarining oldiga borib, o'zini kerib aytdi: "Ho' jonon yigitlar, sizlarga Sumbulsoch beka bilan qirqin qanizlari lozim. Agar ushbu ishga ko'nsanglar, men bir charxpalak otni yasab tayyorlayman. Baringni uchirib olib boraman. Sizlar darvozan-ing oldini olib tursalaring bo'lgani, u yog'ini o'zim boplayman". O'g'rilar bu maslahatga ko'ndilar. Undan keyin maston kampir yog'ochdan o'xshatib bitta charxpalak yasab, o'zi murvatining oldida o'tirib, ustiga qirq bir o'g'rini o'tirg'izib, qizi Guljamol ham kichikkina charxpalakka minib, bari uchib, Arzirumning dar-vozasi oldiga qo'ndilar. Arzirumning darvozasi qamalib qoldi.

Ana endi bir xabarchi podshoga borib, bu voqeadan xabar berib turgan ekan:

Ey, podshohim, elni tuman cholibdir,
Bir qiyomat bugun qoyim bo'libdir,
Charxipalak mingan qirq bir pahlavon
Darvoza oldini qamab olibdir.

Qochib qabatingga keldim, podshohim,
U kelganlar bari polvon, o'rlardir.

Bari birday arslon sifat erlardir,
Bir beshadan og'ib kelgan sherlardir,

Endi xabar berdim, o'zing bilasan,
Podshodirsan, har na qilsang, qilasan,
Avzoyi ko'p yomon kelgan yovlarning,
Ular bilan qanday to'g'ri bo'lasan?!

Bu so'zni eshitib, podshoning hurrasi uchib qo'rqib, kayfi qochib ketdi. Ne qilarini bilmay, rangi o'chib turganda, Xoldor mahram bilan qirq yigit maydonga chiqib, qirq bir o'g'rini chopib tashladi. Nurali Palang otiga minib, o'ng qulog'ini burab, havoga ucha boshladi. Maston kampir charxpalakni varillatib, zirillatib, muruvvatini aylantirib g'irillatib, havoda Nuraliga duch kelib qoldi. Nurali g'altak bilan charx-palakning tumshug'iga bir uchib edi, murvati buzilib, yerga tushib ketdi, maston kampir ana shuytib dunyo-dan o'tdi, Nurali maston kampirning qizini ham shuytdi.

Ana endi bular dushmandan ko'ngillarini tindirib, Sumbulsoch bekaning otga mindirib, Chambilga qarab, shod-u xurram bo'lib qaytdilar.

